

Suomen nuoriso ja alkoholi joukkotiedotuksessa

Karpon ohjelma ja sanomalehdistö

Tommi Hoikkala — Heikki Katajisto

Parlamentaarisen alkoholikomitean mietintö on ollut lausunto- ja selvityskierroksella ja juuttunut poliittisten erimielisyyksien takia ministeriöön. Viime syksyn keskiolutmarssi, kiristynyt alkoholipoliittinen mielipideilmasto (Mäkelä 1976) ja Alkon hallintoneuvoston helmikuinen kannanotto enteilivät sitä, että ennen alkoholilain kokonaisuudistusta päädyttäisiin joihinkin osauudistuksiin. Hallintoneuvosto ehdotti 7. 2. 1981, että alkoholin korvauksetonkin välittäminen alaikäisille pitäisi kriminalisoida.

Televisiossa esitettiin 19. 2. 1981 Hannu Karpon ohjelma Tosiasiaa nuorten alkoholin käytöstä. Ohjelma teki nuorten alkoholin käytöstä varsin kuumen keskustelun aiheen.

Tässä artikkelissa tarkastelemme, minkälaisen lehdistökirjoittelun ohjelma käynnisti eli mitä ohjelman varsin monipuolisesta aineksesta siirtyi yleiseen keskusteluun. Kuvaamme sitä, miten keskusteluun ilmaantui uusia teemoja ja miten ne elivät keskustelun kuluessa (ks. Virtanen 1981). Kuvaamme ja pohdimme tätä keskustelua yksittäisenä tapauksena. Emme osallistu laajempaan tieteelliseen keskusteluun joukkotiedotuksen objektiivisuudesta, vaikka aineistomme siihen antaisikin aineksia.

AINEISTO JA MENETELMÄ

Artikkelin pohjana on Karpon ohjelma ja sen nostattama lehdistökirjoittelu 39 sanomalehdessä¹. Lehdistöaineiston keräsi Alkon kirjasto- ja tietopalvelu. Ohjelma esitettiin 19. 2. 1981, ja viimeinen näytteeseemme tullut kirjoitus ilmestyi 14. 3. Vaikka aineisto ei täytäkään tiukkoja tieteellisiä valintakriteereitä ja on puutteellinen, se on kuitenkin vähintään yhtä kattava kuin mihin päätöksenteossa leh-

distökirjoittelun pohjalta yleensä turvaututaan. Tehtävänasettelu edellyttää kvalitativista, arvioivaa käsittelytapaa, jolloin aineiston puutteet suurelta osalta katoavat. Näytteeseen sisältyy 14 pääkirjoitusta, 47 uutista, 19 artikkelia ja 53 kolumnia, pakinaa tai mielipidekirjoitusta.

Seuraava työvaiheluettelo helpottanee menetelmämme ymmärtämistä:

1. Molemmat kirjoittajat lukivat aineiston (sanomalehdistö).

2. Molemmat arvioivat aineiston keskeisiä sisältöjä ja sitä, miten aineistoa voitaisiin edelleen työstää.

3. Jokainen aineistoon kuuluva kirjoitus analysoitiin erikseen ja suhteutettiin muuhun aineistoon. Tämän jälkeen kirjoitus tyypitettiin (= ydinsisällön tiivistämistä ja arvioimista, ks. Hoikkala 1981).

4. Tyypitetyt kirjoitukset koottiin suuremmiksi päätyypeiksi ja eri perustyyppien esiintymistiheydet luokiteltiin tilastollisesti.

5. Aineisto analysoitiin.

6. Ohjelma katsottiin uudestaan ja analysoitiin.

Kokonaiskäsityksen kirjoittelusta ja sen tyyppityksestä saa taulukoista 1 ja 2.

¹Aamulehti, Anjalankosken Sanomat, Etelä-Saimaa, Helsingin Sanomat (HS), Hufvudstadsbladet, Hyvinkään Sanomat, Hämeen Sanomat, Hämeen Yhteistyö, Iisalmen Sanomat, Ilkka, Ilta-Sanomat (IS), Itä-Savo, Joroisten Lehti, Kainuun Sanomat, Kaleva, Kansan Lehti, Kansan Uutiset, Karjalainen, Keski-suomalainen, Kouvolan Sanomat, Kymen Sanomat, Länsi-Savo, Pieksämäen Lehti, Pohjanmaan Kansa, Raahelainen, Raahen Seutu, Saimaan Sanomat, Salo, Satakunnan Kansa, Savon Sanomat, Suomenmaa, Suomen Sosialidemokraatti (SD), Turun Päivälehti, Turun Sanomat, Uusi Suomi, Vaasa, Warkauden Lehti, Vasabladet, Västra Nyland.

Taulukko 1. Uutisten, artikkeleiden ja pääkirjoitusten luokittelu

	lukumäärä
UUTISET — aiheittain	47
60 kansanedustajaa — poliittinen taso	9
Yksittäiset poliitikot	4
Tutkimus	4
Alkon hallintoneuvosto	2
Kontrolli	7
Koski	11
Haaranen	10
ARTIKKELIT — tyypeittäin	19
Arkkityyppi	9
— ohjelman tarjoama sisältö otetaan annettuna	
— tämä on totuus	
— kontrollin edustajien haastattelut	
— otteen yksipuolisuus — alkoholi on ongelmien syy	
Problematisoiva	6
— alkoholi ei itsessään ole ongelman syy	
— irrotaan ohjelman välittömästä yhteydestä	
— etsitään taustatekijöitä	
a. sosiaalisia	
b. yhteiskunnallisia	
c. sosiaalisia, yhteiskunnallisia ja kulttuurisia	
Alkoholipoliittinen	1
— käsitys alkoholista problemaattinen	
— ohittaa pelkän kriminalisoinnin ja näkee alkoholipoliitikalla olevan muitakin keinoja	
Muut	3
— teeman laajennus, asiasisältö lisääntyy	
PÄÄKIRJOITUKSET — tyypeittäin	14
Kriminalisointia kannattavat	5
Alkoholipoliittiset	2
Rakennemuutokset	3
Kriminalisointia vastustavat	2
Kasvatukselliset	2

OHJELMA JA SEN SYNNYTTÄMÄ LEHDISTÖKESKUSTELU

Tosiasiaa nuorison alkoholin käytöstä -ohjelman kuva-aineisto oli kerätty Mäntsälän lavalla tavallisena tanssi-iltana, Kuopion Iiveslinnassa, Kiuru-rockissa, Lappajärvellä

Taulukko 2. Mielipidekirjoitukset päättelyketjujen mukaan (N=50)

	lukumäärä
Kasvatus	7
syy: vapaa kasvatus, vanhemmilla ei riittävästi aikaa lapsilleen	
toimenpide: vanhemmat enemmän lastensa kanssa, tiukempi kasvatusto	
Alkoholipoliittikka ja valistus	5
syy: saatavuus	
toimenpide: kriminalisointi, keskiolut Alkoon, viinakortti, valistus	
Moralistinen — kauhistuen: ”järkyttävä kuva nuoristamme”	25
syy: vapaa kasvatus, vanhemmat laininlyövät lapsiaan, vastuuttomat välittäjät, helppo saatavuus	
toimenpide: perhetasolla — kuri ja vitsa	
yhteiskunnallisella tasolla — lainmuutokset, ikärajoitukset, poliisi	
Alkoholiliberaali — väärä alkoholikasvatus	1
syy: alkoholista tehty kielletty hedelmä, joka houkuttaa ja näin tulee uteliaisuuden kohteeksi, samalla kappinan väline	
toimenpide: kotoa opitut juomatavat, valistus	
Ihmiset juovat viinaa tositarpeeseen	1
syy: ei ole osoitettavissa	
toimenpide: ei missään tapauksessa saa kriminalisoida	
Nuorten kommentit	4
vastaväittämät — mikä on nuorten maailma, maailmankuva, elämisen motivaatio, mitä maailma meille tarjoaa	
Yhteiskuntarakenne selittää käyttäytymistä	5
Tapakulttuuri ja fiktio	2
ironialla tai satiirilla höystetty pakina	

ja Aitoon kirkastusjuhlilla. Kuva-aineistoon kuului myös katsaus Ruotsin nuoriso- ja alkoholidebatista. Kuvaustapahtumassa alkoholirikoksia töikseen selvittävä poliisi haastatteli humalaisia nuoria, osin myös tanssi- ja huvitilaisuuksien järjestäjiä, alkoholin käytöstä ja sen valvonnasta. Kuvakerronnassa näytettiin

tilanteita, joissa nuorten käyttäytyminen aiheutti järjestysmiesten toimenpiteitä tai oli muuten kärkevää. Joitakin yksityistapauksia näytettiin varsin perusteellisesti; tästä esimerkkinä nuoren pojan oksentelu.

Kuvajaksojen lomaan oli sijoitettu paneeli, jossa asiantuntijat tai nuoret kommentoivat näkemäänsä. Lääninlääkäri, psykiatri, esitteli tutkimustuloksia alkoholista, Alkon myyntijohtaja vastasi Alkoon ja alkoholilakiin liittyviin kysymyksiin, kouluterveydenhoitaja kertoi nuorista ja terveydestä, lastensuojeluviraston päällikkö vastasi sosiaalisia kytkeitä ja kunnallista terveydenhoitobyrokratiaa koskeviin kysymyksiin. Tämän lisäksi kommentoi ja vastaili Maukka Perusjätkä ja joukko nuoria. Ohjelmassa haastateltiin myös kahta alkoholiongelmaisen lapsen äitiä.

Ohjelman filmiaineisto oli huomiota herättävä, kärjistävä. Aihetta käsiteltiin välittömässä yhteydessään, ilmiötasolla. Psykologiseen, sosiaaliseen tai yhteiskuntarakenteelliseen analyysiin ei pyritty. Kuva-aineisto oli ohjelman kantava voima.

Ohjelmasta syntyy käsitys nuorten alkoholin käytöstä ja sen syistä. Tiivistettynä se lieinee pelkistettävissä päättelyketjuksi: Nuoret juovat viinaa, koska sitä on saatavilla, nuorten alkoholin käyttö on rajusti lisääntynyt. Vanhemmat valvovat heikosti lapsiaan, kasvatus on leväperäistä. Viranomaisten (poliisin) resurssit eivät riitä valvomaan nuoria, Alkon kontrolli on leväperäistä. Ohjelmasta välittyy selkeä toimenpide-ehdotus: alkoholin korvauksetonkin välittäminen alaikäisille on kriminalisoitava.

Ohjelmassa on myös kytkeitä muihin pohdintoihin ja aineksia aihepiiriin laajentamiseksi, mutta vain ituina, jotka useimmiten peittyvät em. päättelyketjuun, ohjelman perusmuottiin.

Aineisto voidaan jakaa karkeasti kahtia: Ensinnäkin Karpon ohjelma tiivistyy kriminalisoimisvaatimukseen, joka siirtyy keskusteluun. Toiseksi aineisto sisältää alkoholipoliittisia ja nuorisokysymyksen joitakin näkökohtia pohtivia kirjoituksia, jotka laajentavat aihepiiriä. Tyypityksemme mukaan 14 pääkirjoituksesta seitsemän kommentoi suoraan kriminalisointia ja ottaa siihen kantaa. Loput seitsemän käsitelivät alkoholipolitiikan

muuta keinoja, rakennemuutosta, perhettä ja kasvatusta. Artikkeleista yhdeksässä otetaan ohjelman asetelma annettuna ja seitsemässä yritetään kehitellä ohjelmassa vain ituina olevia teemoja. Mieliopidekirjoituksista noin puolet tyypitettiin ”moralistisiksi”. Uutisaineisto heijastaa alkoholipolitiikasta ja nuorisokysymyksestä vastaavien kannanottoja. Kokonaiskuva näyttää siltä, että valtaosa lehdistökirjoittelusta toistaa Karpon ohjelman perusmuotin. Perusmuotti kyllä säröilee ja uusia teemoja nousee esiin, mutta niihin ei tartuta ponnekkaasti; uudet kehitellyt kuolevat kehoonsa.

Kriminalisoimisvaatimus

Ohjelman käynnistämä pääkirjoitus pohdinta alkaa esityspäivän Ilta-Sanomissa:

„...Joka puolella on siksi hyväksytty ajatus, että ainakin alaikäisille pitäisi alkoholin saanti tehdä mahdollisimman vaikeaksi(. . .) Alkoholin välittäminen alaikäiselle on kuitenkin moraalisestikin siinä määrin paheksuttavaa, että se saisi olla laissa selvästi kiellettyä ja rangaistavaa. Tie alkoholismiinkin alkaa nuorena.” (IS 19. 2. 81)

Valtaosa lehtien pääkirjoituksista, jotka si-
vuavat nuorten alkoholin käyttöä, ajoittuvat ohjelman välittömään läheisyyteen viikon vii-
peellä. Ohjelmaa seuranneena päivänä ehti 60 kansanedustajaa, kaikista eduskuntaryh-
mistä, tekemään eduskuntakyselyn. Allekirjoittajat kaipaavat selvitystä alkoholin erityi-
sesti nuorille aiheuttamista haitoista.

Uusi Suomi julkaisi 20. 2. ensimmäisen ar-
tikkelin, joka koostui ohjelman katsoneiden nuorten kommenteista. Ilta-Sanomien ja Hel-
singin Sanomien kauan kestänyt yleisönosas-
tokirjoittelu alkoi myös välittömästi ohjelman
jälkeen. Yleisönosastokirjoittelua kuvaa Hel-
singin Sanomissa 21. 2. julkaistu nimimerkin
”Ei vielä fossiili” kirjoitus:

”Katsoin minäkin Hannu Karpon ohjelman
nuorten alkoholin käytöstä ja kauhistuin(. . .) En
tahdo yhtäkkiä löytää sanoja, millä voisin ilmaista
tunteeni näkemästäni roskajoukosta. Hyvin alhai-
sesta roskajoukosta ja pienemmistäkin sivistyksen
rippeistä vaille jääneestä vähemmistöstä tässä täy-
tyy olla kysymys. Kyllä minun mielestäni näin pit-
källe päässeeseen sikamaisuuteen täytyy virkaval-

lan puuttua erittäin kovin ottein, sillä päänsilytykset eivät tässä enää auta.”

Yllättävää kyllä sekä pakinat että kolumnit saatettiin katsoa samaan luokkaan kuuluviksi kuin yleisönosastokirjoitukset. Näiden ero oli lähinnä se, että kolumnit ja pakinat olivat paremmin muotoiltuja — asenteelliset erot eivät olleet merkittäviä. Pakinoitsija ”Luutamummo” kauhisteli näkemäänsä Pieksämäen Lehdessä 7. 3.:

”Kyllä, Hannu Karpon TV-ohjelma nuorison juopottelusta tanssipaikoilla tuli katsotuksi. Oikein oman lapsen kanssa. Hirvittävä näky ollakseen totta, mutta on se(. . .) Ei kysynyt Hannu Karpo ohjelmassa asiantuntijoilta, että olisiko tässä saumassa tehokkain lääke railakka selkäsauna(. . .) Joka vitsaa säästää, vihaa lastaan, kuuluu vanha neuvo(. . .) Mutta kun vitsalla rapsuttaa, menee kasvattava sana varmasti perille. Kuten sen tulee mennä.”

Ohjelman jälkeisenä viikonloppuna muutama poliitikko puhui kuumaksi käyneestä aiheesta, mikä uutisoitiin lehdistössä. Vastavasti Alkon hallintoneuvoston, ministeriöiden ym. viranomaisen kannanotot, jotka koskivat nuorten alkoholin käyttöä, saivat palstatilaa lehdissä. Lehdistö ei vain reagoinut ohjelmaan vaan ylipäätään herkistyi nuorisoa ja alkoholia koskeville teemoille ja uutisoi hanakasti aihepiiriä. Ohjelman voidaan sanoa vaikuttaneen lehtien uutis- ja juttukriteereihin.

Tässä artikkelissa on alkoholipolitiikka ja alaikäisille ilman korvausta tapahtuvan alkoholin välittämisen kriminalisointi erotettu toisistaan. Ohjelman kuvausvaiheessa ja haastattelijain kysymyksenasettelussa oli laillisuusnäkökulma keskeinen. Se tiivistyi kriminalisoimisvaatimukseen, joka ohjelmassa esitettiin Alkon tulevan pääjohtajan suulla. Silloin kun kirjoittelussa katsottiin alkoholipolitiikalla olevan käytettävissään muitakin keinoja, kirjoitus luokiteltiin alkoholipoliittiseksi. Usein, etenkin pääkirjoituksissa, väläyteltiin alkoholipolitiikan muitakin kytkentöjä, mutta kirjoitus tiivistyi toimenpideehdotukseen, joka useimmiten puolsi kriminalisointia.

Tutkimusten mukaan nuoret useimmiten hankkivat alkoholia joko vanhempien tai ikävaatimuksen täyttävän toverin välityksellä ja

vain poikkeustapauksissa ammattimaisen tai puoliammattimaisen välittäjän avulla (Ahlsström-Laakso 1975; Katajisto & Mäkinen 1979). Vaaditun lain mahdolliset seuraukset jäivät niin ohjelmassa kuin kirjoittelussa taka-alalle. Lain valvonta olisi äärimmäisen hankalaa, etenkin kun välitys tapahtuu yleensä varsin suljetussa piirissä. Joissakin yhteyksissä tuli kuitenkin esille, että poliisin voimavarat eivät lain valvontaan riittäisi.

Kriminalisointivaatimus oli ohjelmassa perillemenon kannalta loistavasti toteutettu. Laillisuuskysymykset olivat koko ajan kuvaustilanteissa mukana tai taustalla. Ohjelma tavallaan keksi ja osoitti uuden ongelman — nuorten alkoholin käytön. Alkon tulevan pääjohtajan painotukset, jotka liittyivät alkoholikomitean ehdotuksiin ja Alkon hallintoneuvoston aikaisemmin helmikuussa omaksumiin kannanottoihin, jäivät taka-alalle.

Pääkirjoittelu myötäilee lainuudistusvaatimusta kolmea poikkeusta lukuun ottamatta.

Mielipidekirjoituksissa yksi yleisönosastokirjoitus vastustaa lainmuutosta:

”... Suomessa täytyy saada vähän brenkkua, elämä ja ilmasto on sellaista. On kauheaa jos brenkunvienti nuorille kriminalisoidaan. Tää maa on muutenkin pahasti kriminalisoitu. Mutta kait on niin, että lakeja ei tarttekaan noudattaa. Ne tehdään ja painetaan, jotta myllyt pyörisivät. Ei kansa niitä tartte. Sillä on sentään järkeä jota noudatetaan. . . Raittius on hyvä asia, rappio kamalaa. Siinä välimaastossa pyyhkii parhaiten.”

Uuden lain mukanaan tuomat ongelmat — etenkin valvottavuus — sivuutetaan useimmiten käydyssä keskustelussa. Itse myyntitaphtumaan kohdistuviin konkreettisiin toimenpiteisiin ei paljoakaan puututa.

Perusmuotin säröily

Karpo rajoittui tietoisesti tarkastelemaan välitöntä tilannetta: nuorten juominen johtuu viinan saatavuuden helppoudesta. Aineistomme lehdistökeskustelu toi mukanaan kuitenkin joitakin laajennusyrityksiä, joihin ei yleensä tartuttu. Laajennukset eivät muuttaneet keskustelun valtavirtaa.

Välittömissä reaktioissa pitäydettiin ohjel-

massa. Laajempiin yhteyksiin halasi vain jokunen artikkelintekijä. Esimerkiksi Kansan Uutisten haastatteluartikkelissa lainsäädäntöneuvos ja lastensuojeluviraston osastopäällikkö etsivät yhteiskunnallisia tekijöitä, joilla nuorten alkoholin käyttöä voisi selittää. Näin ongelmakenttä sai syvyyttä — tämä oli kuitenkin poikkeus valtavirrasta.

Myös selityksiä nuorten alkoholin käytön yhteiskunnallisista kytkennoistä esiintyi pääkirjoituksissa. Esimerkiksi Suomen Sosialidemokraatti puuttui 24. 2. suurten ikäluokkien aiheuttamaan yhteiskunnalliseen murrokseen:

”...Kiihkeä elintasokilpa, sen luomat arvot ja yhteiskunnalliset ilmiöt ovat kohdelleet kaltoin tämän päivän murrosikäisten nuorten vanhempia.”

Yhteiskunnallisten tekijöiden erittely jää yleiseksi, usein abstraktiksi pohdinnaksi joka lopulta tiivistyy kriminalisoinnin tukemiseksi:

”... Nuorten surkean juopumisen takana on aina ymmärtämätön aikuinen. Siksi tuntuu täysin perustellulta se, että tässä tapauksessa alkoholilain henki selvemmin lakiin kirjataan niin, että alkoholin välittäminen alaikäiselle nuorelle tulee myös rangaistavaksi sanan varsinaisessa merkityksessä.” (SD 24. 2. 81)

Myös Västra Nyland käsittelee rakenne muutosta ja kannattaa kriminalisointia.

Keskustelun laajentumista alkoholipolitiikan eri alueisiin ja kokonaisuuteen kuvastaa Raahen Seutu pääkirjoituksessaan 27. 2.:

”...Maassamme käyty alkoholikeskustelu on onnettomuudeksemme ollut usein perin tunnepohjaista. Selkeää asiantietoa on kuitenkin saatu kerätyksi niin paljon, että keskustelua tulisi voida käydä laajemmin myös asiapohjalta. Vaarana nyt esille nostetun ongelman korjaamisessa saattaa yhä olla, että asiaa hirvitellään ja kauhistellaan tunnetasolla, mutta todellisiin epäkohdan parannuksiin ei ryhdytä...”

Tämän jälkeen kirjoittaja tarkastelee alkoholilainsäädännön kokonaisuudistusta ja toteaa, että sen viipyminen ei saa estää osauudistuksen tekemistä:

”...Erittäin ongelmalliseksi on koettu muun muassa se, että alkoholin välittämistä nuorille ei pidetä rangaistavana tekona, mikäli tämä tapahtuu korvauksetta. Tämän 'lestinheiton' kriminalisoimi-

sella olisi kuitenkin paljon vaikutusta alaikäisille tapahtuvan alkoholin välittämisen hillitsemisessä...”

Lopuksi kirjoittaja ottaa esille vielä keskiolutlain; nuorten lisääntyntä alkoholin käyttöä ei saa leimata sen seuraukseksi. Kaiken kaikkiaan kirjoittaja käsittelee alkoholipolitiikkaa varsin laajasti.

Maaliskuun alussa lehdistökirjoittelun kokonaiskuva saa uuden piirteen, kun Alkon vähittäismyyntijohtaja Heikki Koski ja tiedotuspäällikkö Asko Haaranen kommentteineen uutisoidaan varsin laajasti. Tästä esimerkkinä Karjalainen 5. 3.:

”Tuoreessa Alkoholipolitiikka-lehdessä Koski toteaa Alkon kannattavan sitä, että alkoholin välittäminen nuorille kriminalisoidaan. Hänen mukaansa on kuitenkin syytä olettaa, että alaikäisille hankkivat alkoholia usein heidän 18 vuotta täyttäneet kaverinsa(. . .) Lisäkeinoksi hän esittää, että alle 20-vuotiaat saisivat myymälöistä vain rajoitetun määrän alkoholia(. . .)

Kosken mukaan nuorten näkemykset omasta alkoholin käytöstä verrattuna ikätovereiden juomiseen ovat vääristyneet. Kavereiden alkoholin käyttöä luullaan usein todellisuutta rajummaksi ja omia kokemuksia pidetään vaatimattomina. Suunnitteilla olevat alkoholipoliittiset keinot sekä valistus työ olisikin toteutettava niin, etteivät ne vahvistaisi tai lisäisi tuota todellisuusharhaa ja sitä kautta aiheuttaisi nuoriin kohdistuvaa juomispainetta.”

Pohjanmaan Kansa kertoo 6. 3. Haaranen puheesta Alkon tiedotustilaisuudessa Vaasassa:

”Alkon tiedotuspäällikön Asko Haaranen mielestä nuorison alkoholin käytöstä puhuttaessa on muistettava, että kaikki nuoret eivät käytä alkoholia eivätkä käyttäydy sen kanssa niin kuin Karpon ohjelmassa. Koko nuorison leimaaminen ja liika päivittely asialla voi olla myös vahingollista. Sillä lisätään joukkoharhaa, joka jo nyt tutkimusten mukaan paljolti vallitsee nuorten keskuudessa(. . .)

Haaranen mukaan nuorten keskuudessa esiintyvä alkoholin käyttö on nykyisellään ongelma, jota ei pidä vähätellä. Haaranen kuitenkin muistutti mm. tutkija Salme Ahlströmin osoittaneen, että 70-luvun kuluessa nuorten alkoholin käyttö on selvästi vähentynyt: aloittamisikä on keskimäärin uudelleen kohonnut ja käyttöihteys harventunut. Tämä kehitys on sitä selvempi, mitä nuoremmissa ikäluokista on kysymys, totesi Haaranen, jonka mielestä julkisessa keskustelussa ei pitäisi antaa liian yksioikoista kuvaa.”

Koski ja Haaranen toivat keskusteluun tutkimukseen perustuvaa tietoa. Kosken tai Haaranen lausuntoja ei uutisoinnin lisäksi laajemmalti kommentoitu.

Keskustelu hyödynsi kuitenkin tutkimusta ja tutkimustuloksia suhteellisen vähän. Tämä olisi voinut avata keskustelulle laajoja mahdollisuuksia, mutta perusmuotti ei murru, se vain säröilee.

Helsingin Sanomat julkaisi 7. 3. kaksi uutista erityyppisistä tutkimuksista. Helsingin poliisien yhdistys oli tilastoinut alaikäisten juopumuspidätyksiä vuodesta 1975 vuoteen 1980. Jutussa haastateltiin poliiseja, jotka kokevat työnsä nuorten kanssa hankalaksi:

”... Nuorista päihtyneistä on enemmän haittaa kuin aikuisista, koska nuoria on käsiteltävä hellävareen. Lasten ja nuorten juominen on totisesti ongelma Helsingissä. Sääliksi pistää kun katsoo näitä kalpeita, oksentelevia, äitiä ja isää huutavia lapsia, jotka ovat täysin kykenemättömiä huolehtimaan itsestään, kertovat toistakymmentä vuotta järjestyspoliiseina toimineet ylikonstaapelit Esko Järvenpää ja Pentti Kurvi Töölön säilytysuojasta...”

Tätä juttua puolta pienempään tilaan mahtui uutinen Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen tutkijoiden Salme Ahlströmin ja Esa Österbergin tutkimuksesta, joka käsitteli juopumuspidätyksiä alkoholihaittojen ja juomataapojen kehityksen kuvaajana. Uutinen oli otsikoitu: Tutkimus todistaa: Nuorten juominen on lisääntynyt.

Tutkimuksen esittely kertoi kuitenkin, että tarkasteluajanjaksona 1960—78 nuorten alkoholin käyttö oli lisääntynyt, sen sijaan viime vuosina se oli kääntynyt laskuun. Tämä tutkimus oli referoitu vain Helsingin Sanomissa.

Varsinaisesti ohjelman asetelma, kuten myöhemmin osoitetaan, ylitetään artikkeleissa, joissa paneudutaan taustatekijöihin ja nuorten juomiseen niin psykologisella, sosiaalisella kuin yhteiskunnallisella tasolla. Tällaisia problematisoivia kirjoitelmia Kansan Uutisten haastatteluartikkelin ohella edusti Vappu Taipaleen ja Helena Karsikkaan artikkeli Helsingin Sanomissa. Tässä kirjoittajat esittelevät tutkimustuloksiaan alaikäisten alkoholimyrkytyksistä. Samaan syventävään artikkelisarjaan kuuluivat Tom Kankkosen pohdinta nuorten elämästä Hufvudstadsbla-

detissa ja Aamulehden artikkeli, jossa Uuden Suomen Uma kertoi lyhyesti nuoruusiän erityispiirteistä.

Lehdistökeskustelussa ei ylitetä Karpon ohjelman perusmuottia. Nuorten juomisesta ollaan huolestuneita. Jotakin pitäisi kiireesti tehdä. Nuorten juomisen syitä selitetään eri tavoin alkaen vapaasta kasvatuksesta ja alkoholin helposta saatavuudesta ja päätyen yhteiskunnalliseen murrokseen. Toimenpiteitasolla vallitsee yksimielisyys: alkoholin välittäminen alaikäisille, korvauksetonkin, on laissa määriteltävä rangaistavaksi teoksi. Näin kysymys politisoituu. Nuoriso jää toimenpiteiden kohteeksi, ei itsenäiseksi toimijaksi.

Alkoholipoliittinen ajattelu

Ohjelmassa lastensuojeluviraston osastopäällikkö esitti ajankohtaisen näkemyksen lähikontrollin ja itsekontrollin uudesta sisällystä niin alkoholi- kuin terveystalitiikassa yleensäkin. Tämä näkemys ei kuitenkaan ollut ohjelman tarkoituksien mukainen, ja se ohitettiin nopeasti.

Alkoholipoliittista ”uutta aaltoa” heijasteli Alkon hallinnollisen johtajan Mikko Immosen haastattelu Uudessa Suomessa 26. 3. Immosen esittämä ajatus alkoholipoliittisesta tusinasta toi esille ongelmajuojan vaikutuspiirin, johon alkoholihaitat heijastuvat.

Alkoholipolitiikan kytkentä voimassa olevaan lainsäädäntöön ja sen mahdollisuuksiin jää taka-alalle. Ohjelma esittelee uuden ongelman, jonka ratkaisun pitäisi tapahtua uudella lailla. Kuvamateriaali tuo kuitenkin esille nykylainsäädännön mahdollisuudet puuttua nuorten alkoholikysymyksiin.

Tämä taso selittynee Karpon ohjelman päättelyn rakenteesta: Nuorten viinan käyttö on rajusti lisääntynyt. Se johtuu alkoholin saatavuudesta ja on poistettavissa välittämisen kriminalisoimisella.

Niin ohjelma kuin sen inspiroima lehdistökirjoittelu voidaan nähdä ilmauksena kiristyneestä alkoholipoliittisesta mielipideilmastosta. Todellinen ja vakava huoli alkoholihaitoista siirtyy nuorisokysymykseksi kuten aikaisemmin Saksan liittotasavallassa ja Yhdysvalloissa (Sulkunen 1981) siitä huoli-

matta, että nuorten alkoholin käytössä ei viime aikoina ole tapahtunut huolestuttavaa kehitystä aikaisempaan verrattuna. Alkoholiin kohdistuva elämäntapamoralismi löytää kohteekseen nuoret, vaikka alkoholihaitat koskevat koko yhteiskuntaa.

NUORISOKUVA OHJELMASSA JA KIRJOITTELUSSA

Karpon maalaama kuva nuorista ja näiden alkoholin käytöstä oli arjesta irrotettu tuokiokuva vailla historiaa. Niin itse ohjelmassa kuin sitä seuranneessa kirjoittelussa se kuitenkin sai varsin keskeisen merkityksen: Ohjelman nuoret kommentoivat ohjelmassa näkemäänsä, kirjoittajat reagoivat tähän kuvaan eivät siihen, millainen käsitys heillä aikaisemmin tai oma kokemuksen kautta oli nuorisosta.

Kuitenkin kirjoittelussa oli aineksia nuorison ja nuorisokäsityksen problematisointiin. Aamulehden haastattelussa 14. 3. 81 Uuden Suomen Uma esitti joitakin näistä kytkenöistä:

”... Nykyään on melko mahdotonta itsenäistyä ennen kolmenkymmenen vuoden ikää. On opinto-velkaa, opiskelua. Vasta kun nuori saa omia tuloja, alkaa minäkuvakin muotoutua. . . Nuorten kehitysrajat on vedetty kaupallisesti. Jo 8—9-vuotiaille tyrkytetään farkkuja. Monien mahdollisuuksien keskellä nuori myös sotkeutuu erilaisiin kulttuurisiin(. . .)

Humala on nykynuorille harrastus, vapaa-ajan viettotapa. Nuoret haluavat leikkiä jotakin. Terveet harrastukset merkitsevät nykyajan nuorelle jotain sellaista, jota kukaan ei kehtaa tehdä(. . .) Ei ole helppoa olla nuori.”

Vappu Taipale ja Helena Karsikas kirjoittivat Helsingin Sanomien alakertaan 14. 3. 81 tutkimuksestaan:

”... Nuoruusiän alkaessa, 11—13-vuotiaana, joudutaan ottamaan kantaa omaan mahdolliseen alkoholin käyttöön. Perheen vaikutus saa rinnalleen toveripiiriin ja nuorisokulttuurin vaikutuksen. Siitä alkaen nuoruusikään liittyy ilmiö, jota nimetään joukkoharhaksi.

Nuoret arvioivat yleensä toveriensa itseään koke-neemmiksi aikuistumisessa, jota meidän kulttuurissamme symboloivat mm. sukupuolikokemukset, alkoholin käyttö ja 'menevä elämäntapa'. Epätodelliset mielikuvat toverien kokeneisuudesta vai-

kuttavat nuorten käyttäytymiseen, kun koetetaan yltää myös itse tuolle kuvitteelliselle kokemusten tasolle. . .”

Tom Kankkonen laajensi keskustelua muuhun kirjoitteluun nähdessä poikkeuksellisen laaja-alaisesti Hufvudstadsbladetissa (3. 3. 81). Hänen mukaansa nuorten vääristyneiden juomatapojen perussyt liittyvät kaupungistuneen yhteiskunnan ihmissuhteiden luonteseen. Kankkonen pohtii nuorten vaikeuksia solmia eri sukupuolten välisiä kontakteja. Nuorille tarjotut toiminnat ja miljööt ovat yli-kaupallisia ja epäviihtyisiä, ja ne eivät edistä seurustelua ilman alkoholia. Kaupallisen kulttuurin määrittämät sukupuolten väliset rooli-dotukset eivät anna tilaa tunteiden luonnolliseen ilmaisemiseen.

Näissä kirjoituksissa ilmenee, että nuoruus on konkreettinen. Ajatusta voidaan kehittää eteenpäin: nykynuoret elävät erilaisen nuoruuden kuin heidän vanhempansa. Suomen yhteiskuntarakenteen muutoksen synnyttämä ja sen jälkeinen nuorisopolvi on laajassa mitassa ensimmäinen suomalainen nuorisopolvi, joka on kasvanut betonilähiössä. Maa-seutuyhteisöt tiiviine lähikontrollijärjestelmineen eivät ole tämän päivän todellisuutta. Voidaan väittää, että tämän päivän nuorten tarpeet eivät ole samanlaisia kuin kymmenen, kaksikymmentä vuotta sitten.

Taloudellinen kehitys ja tavaratuotannon laajentuminen ovat tehneet myös nuorista merkittävän kuluttajaryhmän; nuoruus kaupallistuu. Muoti, musiikki, kaupalliset hovit (kuten ohjelman tilaisuudet), matkat ja erilaiset kulkuvälineet kuuluvat nuorten kulttuuri- piiriin.

Yksittäisen nuoren kannalta elämä on pirstoutunut. Useat yhteiskunnan alueet ja instituutiot kuten perhe, koulu, samanikäisryhmä, kulttuuriteollisuus, organisoidut toiminnat (esim. urheilu) asettavat omat vaatimuksensa. Näiltä alueilta nousevat paineet ovat yleensä ristiriitaisia, syntyy epävarmuutta siitä, minkä osa-alueen käyttäytymissäännöt kussakin tilanteessa määrittävät käyttäytymistä. Nuorten identiteetti muodostuu näiden eri alueiden synnyttämien elämysten ja kokemusten kokonaisuudesta, josta keskeisimpiä ovat koulu ja vapaa-aika.

Saksan liittotasavallan nuorisotutkimus ja teoreettinen keskustelu pohtivat ns. uutta sosialisatiotyyppejä ja puhuvat narsistisesta luonteenrakenteesta (Ziehe 1975). Tämä käsite toimii sosialisatiion ehtojen muutosten synteessinä. Tällöin puhutaan ”minäheikkoudesta”, epärealistisesta käsityksestä omista kyvyistä, syvien tunnepohjaisten suhteiden pelosta, toveriryhmän merkityksen kasvusta betonilähiöiden lasten samastumismallien muutosprosesseissa. Tähän kytkeytyvät perherakenteen muutokset; perheen liikkumattilaa ovat supistaneet päivähoito, koulu ja joukkotiedotus. Yleinen epävarmuus vallitsee, myös aikuiset ovat neuvottomia.

Ryhmät valitsevat kulttuuriteollisuuden koodeista ja synnyttävät itse merkkijärjestelmiä, joissa esineille, tavaroille ja asioille annetaan symboliarvoja. Esimerkiksi pukeutuminen viestii aina jotain itse vaatteiden kantajasta. Muodit tarjoavat nuorelle samastumista ja erottumisvälineitä. Samanikäisryhmän kulttuuri toimii vahvana sosiaalistajana, ja ryhmän normit saattavat olla tiukkoja (ks. Hebdige 1979; Willis).

Myös alkoholille annetaan symboliarvoja: se symboloi aikuisuutta. Samalla se vetää rajan lapsuuteen ja tämän aikakauden itsenäisyyttä ja vapautta rajoittaviin piirteisiin. Juomistilanteessa alkoholilla on ryhmän yhteenkuuluvuutta kehittäviä ja lujittavia ominaisuuksia ja tehtäviä. Tämä näkökulma välähti myös Karpon ohjelmassa, jossa Saappaan nuoret kertoivat nuorten ryhmän sisäisestä huolenpidosta. Toisaalta nuorten harhakäsitys omasta alkoholin käytöstä suhteessa muiden nuorten alkoholin käyttöön saattaa lietsoa nuorten juomista etenkin silloin, jos juominen korostaa joitakin aikuisuuden piirteitä kuten maskuliinisuutta, kestokykyä.

Alkoholi on ”sosiaalisten suhteiden voiteluaine” niin aikuisilla kuin nuorilla, joilla se saattaa helpottaa epävarmoja ja ujoja kontaktinsolmimisyrityksiä ja kokeiluja.

Karpon ohjelmassa kouluterveydenhoitaja painotti sitä, että aikuiset tarvitsevat suuria korvia. Nuorten kuuleminen edellyttää usein erilliskulttuurien keskeisten osatekijöiden ymmärtämistä, nuoret eivät hahmota maailmaa aina aikuisten kriteerein. Ohjelman nämä ainekset peittyivät kuitenkin laillisuusnäkö-

kulman taakse. Kuvamateriaali pohjasi yksittäistapauksiin, joissa nuorta tai alkoholin käyttöä ei suhteutettu nuorisoon kokonaisuudessaan tai nuoruusiän erityispiirteisiin.

LOPUKSI

Perusteema, nuorten raju alkoholin käyttö, joka välittämässään kriminalisoinnilla olisi muutettavissa, peitti alleen ne tietoon perustuvat pohdinnat, jotka keskustelussa osittain virisivät. Pääsääntöisesti kirjoittelu oli siis asenteellista. Asenteet siirtyivät kuvauksissa toimittajana esiintyneen alkoholirikoksia tutkivan poliisin ammatin lähtökohdista. Ohjelman poliisinäkökulma viritti keskustelua.

Toisaalta kirjoittelussa uutiskriteerit muutuivat. Osin itse ohjelman aiheuttamana, osin muuttuneiden kriteereiden myötä nousi keskusteluun uusia teemoja, jotka uutisoitiin mutta jotka eivät nousseet samalle ajankohdaiselle tasolle elleivät ne sisältäneet perusteellista tukevaa aineita. Toisaalta nykyinen lainsäädäntö ja sen tarjoamat mahdollisuudet nuorten alkoholin käytön kontrolloijana jäivät ohjelman kuva-annin jälkeen peittoon. Uuden lain ja sen valvonnan mukanaan tuoma problematiikka ei tähän laillisuuskeskusteluun liittynyt — uuden lain tehtävänä olisi olla moraalinen koodi, joka ilmeisesti sopii tähän ajankohtaan ja alkoholipoliittiseen mielipideilmastoon. Vielä syksyllä kuumana kiehunut keskiolutkeskustelu ei jo käsiteltynä asiana tullut pohdinnan kohteeksi.

Uutisoinnin myötä tuli pääkirjoituksiin, joissa kauttaaltaan esiintyi jäsentynyttä alkoholipoliittista ajattelua, lisäaineita, mutta ne peittyivät kriminalisomisvaatimusten taakse.

Käydyssä keskustelussa nuoriso katosi ongelman taakse. Pohdinta siitä, miten paljon ja mistä syistä nuoret juovat, jäi suurelta osin puuttumaan. Alkoholin yhteiskunnalliset tehtävät tai kytkennät yleensäkin ja erityisesti nuorten yhteydessä eivät tässä keskustelussa ylitä perusteemaa.

Keskustelun ajallinen, historiallinen perspektiivi jäi löysäksi. Nuoret eivät esiintyneet ajallisena ja konkreettisena, yhteiskunnan peruspiirteitä heijastelevana väestöosana, eivät myöskään heterogeenisena, moninaisia

alaryhmiä — siis myös raittiita — käsittävänä. Toimenpide-ehdotus ei tulkintamme mukaan välttämättä kuvasta nykyisen alkoholipolitiikan valtavirtauksia tai mahdollisuuksia vaan heijastelee 1970-luvun alkupuolen ajatusrakennelmia, joiden mukaan lainsäädännöllä uskottiin voitavan vaikuttaa yhteiskunnan eri alueiden kehitykseen. Toisaalta tuon ajan nuorisopoliittiset ohjelmat eivät nyt nousseet esille ja laajentaneet aihepiiriä. Voidaan väittää, että kymmenen vuotta sitten ohjelman poliisinäkökulma ei olisi määrittänyt yhteiskunnallisen keskustelun sisältöä.

Toisaalta tutkimustiedon problematiikka välittyi keskustelusta. Tutkimusta on tehty, mutta sitä ei tunneta, tutkimuksen määritellyt ja rajalliset kysymyksenasettelut eivät anna vastausta sen tasoiselle kysynnälle, kuin nyt esiintyi. Voidaankin kysyä, ovatko tutkimustiedot mahdollisesti jälkijättöisiä, välittömään yhteiskunnalliseen kysyntään nähden. Tarvitaanko siis toisenlaista ongelmanasettelua? Aineistossamme ohjelman herättämää aihetta tukevaa tutkimustietoa saatiin siis poliisilta ja koulukuraattorin tukioppilaiden avulla keräämästä aineistosta.

Nuoriso, joka tässä keskustelussa sai objektin luonteen, tarjoaa kuitenkin tavattoman monipuolisen ja ongelmallisen tutkimuskentän. Kukin aikakausi ja yhteiskunta synnyttää ja tuottaa arvoisensa nuorison — niin hyvässä kuin pahassa. Onko siis nuorisotutkimuksen keskeisin anti siinä, että sen avulla voidaan peilata muuttuneen, toisenlaisen aikakauden keskeisiä rakenteita? Tavallaan siis nuoriso on yhteiskunnallinen barometri, ja siihen uuden etsinnässä ja myös töppäilyssä sisältyy keskeisenä dynaaminen ja uutta luova voima ja

muutoksen mahdollisuus — miksei myös pyhäytyneisyyden.

KIRJALLISUUS

Ahlström-Laakso, Salme: Changing drinking habits among Finnish youth. Reports from the Social Research Institute of Alcohol Studies No. 81. Helsinki 1975

Hebdige, Dick: New accents. Subculture: The meaning of style. London 1979

Hoikkala, Tommi: Ylioppilaskokelaiden alkoholikäsitteet. Alkoholipolitiikka 46 (4), 1981 (ilmestyy)

Katajisto, Heikki & Mäkinen, Tuija: Laiton viinan myynti. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisu 34. Helsinki 1979

Mäkelä, Klaus: Alkoholipoliittisen mielipideilmaston vaihtelut Suomessa 1960- ja 1970-luvulla. Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimusseloste 98. Helsinki 1976

Sulkunen, Pekka: Märkä sukupolvi, alkoholin kulutus ja alkoholipolitiikka 1980-luvulla. Esitelmä Suomen Raittiusjärjestöjen Liiton luottamushenkilöiden 10. neuvottelupäivillä Jyväskylässä 28. 3. 1981

Willis, Paul E.: Symbolism and practice. A theory for the social meaning of pop music. Centre for Contemporary Cultural Studies. Sub and Popular Culture Series SP No. 13. Birmingham (ei ilmestymisvuotta)

Virtanen, Matti: Valistuksen virittävyys. Kohtuus on olemassa -kampanja Alkon politiikan osana. Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimusseloste 147. Helsinki 1981

Ziehe, Thomas: Pubertität und Narsismus. Sind Jugendliche entpolitisiert? Köln 1975.

English summary

Tommi Hoikkala — Heikki Katajisto: Suomen nuoriso ja alkoholi joukkotiedotuksessa. Karpon ohjelma ja sanomalehdistö (Finnish youth and drinking in the mass media)

The article investigates discussion in the press aroused by a television programme on the use of alcohol by youth. The analysis includes coverage of the subject in 39 periodicals. The material has been dealt with on the basis of journalistic approach and

the content of each writing has been summarized.

The TV programme was filmed in the context of entertainment events arranged for young people in summer in which the use of alcohol was involved. The programme can be briefly summed up in the following chain of conclusions: Young people drink because spirits are available. Drinking among them has drastically increased. Parents neglect looking after their children and their upbringing. Public

resources for supervising juveniles are inadequate and control measures taken by the State Alcohol Monopoly are loose. The programme distinctly carries a call for action: acquiring alcoholic beverages for underage children should be criminalized, even in cases involving no remuneration.

Discussion in the press largely followed the basic theme of the programme and converged on the demand for criminalization. Although discussion also covered articles concerning alcohol policy and the position of young people in a wider sense, these remained hidden behind the legality aspect of passing on liquor to the underaged.

The programme was also accompanied by new news criteria in the press, and various control officials emphatically expressed their concern about drinking among youth. Research data did not great-

ly stimulate discussion, thus raising the question of whether research data have fallen by the wayside with respect to immediate social needs or whether a new kind of problem setting is needed.

In this discussion, youth became a mere object behind the problem. How much and in what situations young people drink were not questioned. Youth was not portrayed as a population group concretely or temporally mirroring the basic traits of society.

The discussion reflected the general climate of opinion on alcohol policy, i.e. concern about detriments arising from drinking, now viewed from the perspective of an issue concerning youth. A solution was also offered to the problem: criminalization of acquiring alcoholic beverages for underage children, even without remuneration.

Alkoholipolitiikka Vol. 46: 110—119, 1981